

NAZDRAVLJE!

KRATKI PRIRUČNIK OKVIRNA DIREKTIVA O VODAMA EVROPSKE UNIJE

PROJEKAT

Priprema javnosti u Srbiji
za učešće u zaštiti voda

Beograd, februar 2011. godine

U izradi ovog priručnika korišćeno je:

„Tips and Tricks“ for Water Framework Directive Implementation, WWF and European Environmental Bureau, March 2004, i Okvirna direktiva o vodama Evropske unije

Priredivač izdanja na srpskom

Projektni konzorcijum „Priprema javnosti u Srbiji za učešće u zaštiti voda“:

Mladi istraživači Srbije, Inženjeri zaštite životne sredine, WWF – Dunavsko-Karpatki program.

Urednik izdanja na srpskom

Dušica Trnavac

Saradnički tim

Duška Dimović, Irma Popović Dujmović, Jelena Ristić Beronja, Nadica Jelić

Ilustrovaó

Dobrosav Bob Živković

Izdavač

Mladi istraživači Srbije

Bulevar umetnosti 27

11070 Novi Beograd

www.mis.org.rs

Za izdavača

Tanja Petrović

Priprema za štampu i štampa

Avangarda, Novi Beograd

Tiraž

500 primeraka

Projekat se realizuje uz podršku Evropske Unije

Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji

Projekat „Jačanje dijaloga između organizacija civilnog društva Srbije i EU“ finansira Evropska unija.

Za više informacija / For more information:

PROJEKAT „JAČANJE DIJALOGA IZMEĐU ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA SRBIJE I EU“
STRENGTHENING SERBIA-EU CIVIL SOCIETY DIALOGUE PROJECT

20a/3 Palmotićevo St.

11 000 Belgrade, Republic of Serbia

Tel/fax: +381 11 324 78 75

www.dijalog.org.rs; e-mail: office@dijalog.org.rs

Ova publikacija je napravljena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Mladih istraživača Srbije i ne može se ni na koji način smatrati da odražava stavove Evropske Unije.

This publication has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the Young Researchers of Serbia and can in no way be taken to reflect the views of the European Union.

SADRŽAJ

UVOD	5
PRIMENA OKVIRNE DIREKTIVE U REPUBLICI SRBIJI	7
O OKVIRNOJ DIREKTIVI	9
DOPRINOS OKVIRNE DIREKTIVE O VODAMA LJUDIMA	12
SPROVOĐENJE OKVIRNE DIREKTIVE O VODAMA	13
UČESTVOVANJE JAVNOSTI	16
IDENTIFIKACIJA I PROGLAŠENJE JAKO PROMENJENIH I VEŠTAČKIH VODNIH TELA	17
MOČVARNA PODRUČJA	18
EKOLOŠKA KLASIFIKACIJA VODNIH TELA	19
INTERKALIBRACIJA	21
OBJAŠNJENJE TERMINA	22
BELEŠKE	25

Ovaj priručnik je pripremljen u okviru projekta „Priprema javnosti u Srbiji za učešće u zaštiti voda“. Prvenstveno je namenjen učesnicima radionica o Okvirnoj direktivi o vodama (ODV), kako bi im pružio kratak i jasan pregled oblasti koje obuhvata ova direktiva, a koje bi mogle biti interesantne za civilni sektor u smislu uključivanja, praćenja stanja ili pružanja podrške.

Cilj projekta „Priprema javnosti u Srbiji za učešće u zaštiti voda“ je jačanje saradnje svih zainteresovanih strana i razvoj kapaciteta organizacija u Srbiji koje se bave zaštitom životne sredine radi aktivnog uključivanja u proces donošenja i primene zakonodavstva Evropske unije iz oblasti voda u Srbiji, sa posebnim akcentom na ODV. Jedna od prekretnica u zaštiti voda u Evropi je donošenje ODV (EU Water Framework Directive 2000/60/EC) 2000. godine. Ova direktiva je sveobuhvatni zakonski instrument Evropske unije u oblasti voda, čiji cilj je postizanje „dobrog statusa“ svih voda koji treba ostvariti do 2015. godine. **Učešće javnosti u sprovođenju i praćenju sprovođenja Okvirne direktive o vodama je jedan od osnovnih zahteva, a ostvaruje se putem konsultacija. Cilj konsultacija je da se na najbolji način iskoriste znanja i iskustva građana kako bi se pronašla najbolja rešenja za određena pitanja. U slučaju dobrog sprovođenja konsultativnih proces, javnost i zainteresovane strane aktivno učestvuju u razvoju i sprovođenju planova upravljanja rečnim slivovima i dele odgovornost za njihovo uspešno sprovođenje.**

U priručniku, uz opis ODV, oblasti njenog delovanja i obaveza koje proističu iz usvajanja, nabrojani su i objašnjeni i prateći dokumenti (smernice), pripremljeni kako bi zemljama članicama i kandidatima za članstvo u EU pomogli u razumevanju i sprovođenju ODV.

Nažalost, ovim priručnikom nisu u potpunosti i detaljno obuhvaćene sve oblasti delovanja ODV, već je pripremljen pregled, a za one koje zanima više uvek su dostupni originalni dokumenti. Većina dokumenata još uvek nije prevedena na srpski jezik, a verzije na engleskom jeziku dostupne su na internet stranicama koje se navode u tekstu.

Projekat realizuju Mladi istraživači Srbije u partnerstvu sa Inženjerima zaštite životne sredine i WWF Dunavsko-karpatkim programom (WWF Danube-Carpathian Programme) u saradnji sa Sekretarijatom za zaštitu životne sredine grada Beograda, Pokrajinskim sekretarijatom za zaštitu životne sredine i održivi razvoj i Stalnom konferencijom gradova i opština u Srbiji.

Partneri tokom realizacije ovog projekta žele da utiču, podstaknu i pomognu civilnom društvu da učestvuje u zaštiti voda, samim tim i prirode, obezbeđujući da svako korišćenje prirodnih resursa bude pravično i ekološki održivo.

Poslednjih decenija „zaštita voda“ je postala globalni koncept koji osim socijalne i ekonomske, podrazumeva i biološku i ekološku dimenziju života.

Neadekvatno upravljanje vodnim resursima utiče na ljudske potrebe kao što su pristup svežoj vodi, očuvanje biodiverziteta, obezbeđivanje usluga ekosistema, zdrava ishrana, energetski resursi, i mnoge druge. Naše zdravlje i opstanak zavise od čiste vode, stoga se ne postavlja pitanje da li vodu treba zaštititi ili ne, već kako to učiniti.

Tokom realizacije projekta prepoznata je potreba za formiranjem snažne mreže aktivnih partnera koji rade zajedno i doprinose efikasnijoj i boljoj primeni evropskih standarda i regulativa u oblasti zaštite voda. Rad mreže će doprineti sagledavanju svih aktivnosti na polju zaštite voda u Srbiji, povezivanju aktera u ovoj oblasti, sa posebnim usmerenjem na dijalog između civilnog društva, državnih institucija i privatnog sektora, bitan za proces evropskih integracija.

Nadamo se da će priručnik doprineti da se očuva „voda koja život znači“.

Projektni tim

PRIMENA OKVIRNE DIREKTIVE U REPUBLICI SRBIJI

Ugovor koji je potpisan od strane šest država (Belgija, Italija, Francuska, Luksemburg, Holandija i Zapadna Nemačka) 1957. godine u Rimu, poznatiji kao Rimski Ugovor, o uspostavljanju Evropske Ekonomske Unije je osnovni pravni akt koji Evropska Unija (EU) koristi za izradu, predloge i usvajanja direktiva, odluka i ostalih pravnih akata EU. Direktive su formalni zakoni EU, koji čine normativni deo zakonske regulative država članica. Nakon usvajanja bilo koje Direktive, države članice su odgovorne za njeno celovito implementiranje na nacionalnom nivou. Svaka članica ponaosob, ima mogućnost da utvrdi strožije kriterijume, ali nikako blaže od onih koje propisuje određena direktiva EU. Zajednička politika država članica EU u oblasti voda je zasnovana na različitim merama i aktivnostima koje su definisane nizom direktiva koje uređuju oblast voda i imaju za cilj propisivanje uslova koji će omogućiti održivo upravljanje vodnim resursima, očuvanje dobrog statusa voda i kontrolu emisija.

Okvirna direktiva za vode (ODV) je ključni dokument koji propisuje uspostavljanje okvira za delovanje EU u oblasti politike voda, kao i konkretne aktivnosti i rokove neophodne za realizaciju integralnog pristupa upravljanja vodnim resursima u zemljama članicama EU, koje je zasnovano na planovima upravljanja vodnim područjima. Suštini svakog plana čini upravljanje vodama na osnovu programa mera, koji objedinjava zaštitu životne sredine, ekonomske i sociološke aspekte u cilju postizanja održivog razvoja i zadovoljavajućeg statusa voda u okviru sliva. Takođe, postoje odredbe o obavezama očuvanja postojećeg stanja, odnosno „nepogoršavanja“ stanja voda. Polazna tačka tih programa je puna primena relevantnih državnih ili lokalnih zakonskih propisa, kao i niza pravnih akata Zajednice, koji regulišu sektor voda. Ukoliko osnovni skup mera nije dovoljan da se obezbedi postizanje dobrog statusa voda, neophodno je dopuniti program dodatnim merama, kao na primer, primena strožih graničnih vrednosti u pogledu zagađujućih emisija iz industrije, poljoprivrede, gradskih otpadnih voda, i dr. Direktiva nalaže donošenje ovih planova u zemljama EU do kraja 2009.

Nakon usvajanja 2000. godine, ODV postaje osnov i za prekograničnu saradnju među državama u okviru međunarodnih vodnih područja u Evropi. Republika Srbija (RS), kao i ostale zemlje, koje nisu članice EU, uključena je u integracione procese jačanjem regionalne saradnje i aktivnostima u okviru regionalnih organizacija. Od 2003. godine naša država aktivno učestvuje u radu Međunarodne komisije za zaštitu Dunava (International Commission for the Protection of the Danube River – ICPDR), Međunarod-

ne komisije za sliv reke Save i ostalih međunarodnih organizacija koje jačaju regionalnu saradnju. Kao rezultat aktivnosti ICPDR-a, i u skladu sa propisanim smernicama ODV, krajem 2009. godine je donet prvi Plan upravljanja slivom reke Dunav (Danube River Basin Management Plan), čijoj izradi su doprineli i predstavnici Republike Srbije aktivnim učešćem u radu ekspertske grupe, zajedno sa predstavnicima ostalih podunavskih zemalja. Takođe, Međunarodna komisija za sliv reke Save koordinira izradu Plana upravljanja vodama za sliv reke Save, uz aktivno učešće država članica komisije i podršku Evropske unije.

Ministarstvo poljoprivrede, trgovine, šumarstva i vodoprivrede Republička direkcija za vode koordinira realizaciju navedenih aktivnosti. Osim Republičke direkcije za vode u aktivnostima na primeni ODV učestvuju i Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja, Republički hidrometeorološki zavod, Institut za vodoprivredu „Jaroslav Černi“, Institut za biološka istraživanja „Siniša Stanković“, Javno vodoprivredno preduzeće „Srbijavode“ i Javno vodoprivredno preduzeće „Vode Vojvodine“, fakulteti Univerziteta u Beogradu: Rudarsko-geološki fakultet, Biološki i Građevinski fakultet, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Kragujevcu, a takođe i predstavnici nevladinog sektora. Prvi rezultati primene ODV u Republici Srbiji sastavni su deo integralnog izveštaja o Karakterizaciji sliva reke Dunav, koji je usvojen 2005. godine, a zatim su sledile aktivnosti na pripremi Plana upravljanja slivom reke Dunav, Plana integralnog upravljanja za sliv reke Tise i Plana upravljanja za sliv reke Save.

Donošenjem Zakona o vodama (‘Službeni glasnik RS 30/10’) u skladu sa ODV i drugim direktivama koje se odnose na oblast voda, Republika Srbija je obezbedila zakonski okvir za primenu evropske legislativne u ovoj oblasti. U toku je izrada podzakonskih akata kojima će se zaokružiti zakonodavni okvir, a takođe i priprema Plana upravljanja vodama za sliv reke Dunav i Planova upravljanja vodama za vodna područja. Tokom izrade planova i u procesu donošenja, očekuje se aktivno učešće javnosti.

Dragana Milovanović

Ministarstvo poljoprivrede, trgovine, šumarstva i vodoprivrede – Republička direkcija za vode

O OKVIRNOJ DIREKTIVI

Okvirna direktiva za vode EU-e – *Water Framework Directive, WFD* (dalje: Direktiva) na snazi je od 22. decembra 2000. godine. Zove se okvirna, jer daje okvire za zaštitu voda – kopnenih, površinskih, prelaznih, priobalnih i podzemnih voda.

Prema ovom dokumentu, zemlje članice i kandidati za EU-u obavezne su da: **zaustave dalje uništavanje vodnih tela, povećavaju i obnove stanje vodnih kao i kopnenih ekosistema i močvara koje direktno zavise od vodnih ekosistema.**

Cilj joj je postizanje „dobrog ekološkog i hemijskog stanja“ do 2015. godine.

Ovo je prvi put da direktiva EU-e ne gleda samo na hemijske aspekte zaštite voda nego i na ekološke kao što su režim protoka, sastav i gustoća vodenih organizama, i sl. To znači da se želi postići da, npr. reke budu, i funkcionišu, kao reke, a ne kao transportni kanali, kao što su mnoge reke danas u raznim delovima Evrope. Da bi se to moglo postići, kao funkcionalna jedinica se koristi **rečni sliv**, i to je, sa strane ekologije, ispravan način gledanja i pristup upravljanju vodama.

Promoviše se, stoga, **integrisano upravljanje vodama**, kao najdelotvornija metoda održivog korišćenja voda, jer zahteva koordinisano planiranje korišćenja kopna i voda u rečnom slivu, koji uključuje sve površinske, priobalne i podzemne vode, kao i tlo.

Funkcija joj je da bude okvir, zbog toga je dosta opšta. Tu opštu formu sve zemlje moraju specifikovati kako bi svoje zakone mogli prilagoditi Direktivi.

Sadrži niz zahteva, svaki sa svojim strogim vremenskim ograničenjem, s ciljem postizanja **opšteg cilja** – „**dobrog statusa voda**“. U mnogim slučajevima, samo ovim zahtevima neće se uspeti postići „dobar status“, pa joj se moraju prilagoditi i ostali zakoni na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.

Uključeni su i „princip predostrožnosti“ i „princip zagađivač plaća“, koji promovišu održivu upotrebu vode, kao resursa, baziranu na dugoročnoj zaštiti. Takođe se i ekonomske strana smatra važnim delom upravljanja vodama kao i vodne politike, a bazirana je na 3 pristupa:

- princip „zagađivač plaća“
- finansijska isplativost
- cena vode

Napravljena je i Smernica o ekonomskoj analizi, kako bi pomagala merodavnima u razvoju mera upravljanja vodama za postizanje dobrog statusa, kao i da se osigura doprinos zagađivača/korisnika ciljeva Direktive.

Zahteva da zemlje članice i kandidati progresivno smanje ispuštanja, emisije i gubitke prioriternih materija i da trenutno, ili postupno, prestanu sa upotrebom prioriternih opasnih materija. Takođe, da se smanji zagađenje podzemnih voda i da se spreče dalja zagađenja, a njenim sprovođenjem bi se takođe trebali ublažiti uticaji poplava i suša.

Direktiva se bavi sa tri elementa vodenih ekosistema:

1. **Kvalitet vode** – može biti ugrožen ljudskim zagađenjem, kao i industrijskim hemikalijama (veštačka đubriva, pesticidi), gradskim i industrijskim otpadnim vodama (deterdženti, lekovi, aromatski ugljenohidrati...) ili vodom za rashlađivanje generatora u elektranama.
2. **Kvantitet vode** (volumen protoka – hidrološki režim) može biti ugrožen odvodnjom, isušivanjem, kanaliziranjem, izgradnjom brana i poldera za bilo koju ljudsku aktivnost, kao što su proizvodnja električne energije, prevoz, industrija i poljoprivreda.
3. **Vodena staništa** (morfologija reka, jezera i obale, uključujući strukturu i sastav sedimenta – meandriranje) mogu biti ugrožena intenzivnim korišćenjem tla, erozijom tla i infrastrukturom za gore navedene aktivnosti.

Kvalitet, kvantitet i staništa imaju jednaku važnost i samostalni su faktori u postizanju „dobrog ekološkog statusa“.

Direktiva se ne bavi samo vodenim ekosistemima, već i kopnenim sistemima koji direktno ili indirektno zavise od vode.

Sve zemlje članice moraju identifikovati rečne slivove unutar svoje zemlje i odrediti za svakog od njih, **vodno područje** (River Basin District) za koje će se dalje raditi planovi i kojima će se dalje upravljati. Za reke koje protiču kroz više zemalja mora se uspostaviti međunarodna vodna područja što će zahtevati blisku saradnju tih zemalja, bez obzira da li te zemlje jesu članice Unije ili ne.

Plan upravljanja rečnim slivom (*River Basin Management Plan*) se mora napraviti za svako vodno područje, a predstavlja ključni planski dokument svakog pojedinačnog sliva. Sa stoji se od specifičnih ciljeva i mera za postizanje istih. Plan upravljanja se mora napraviti do 2009. godine, revidirati 2015. godine, a od tada osavremenjavati svakih šest godina.

Plan upravljanja povezuje Direktivu i domaće zakone, uključujući i Direktivu o pticama (79/409/EEC), Direktivu o staništima (92/43/EEC), Direktivu o nitratima (91/676/EEC), Direktivu o pročišćavanju gradskih otpadnih voda (97/271/EEC), Direktivu o proceni uticaja na životnu sredinu (85/337/EEC) i Direktivu o pitkoj vodi (98/83/EEC).

DOPRINOS OKVIRNE DIREKTIVE O VODAMA LJUDIMA

Postizanje „dobrog statusa“ neće biti doprinos samo u ekološkom smislu, nego i u društveno – ekonomskom:

- **Povećanje sigurnosti od voda.** Ekstremni hidrološki uslovi 2002. i 2003. godine su nam pokazali koliko naš ekonomski život zavisi od premalo ili previše vode. Dugoročno i integrirano upravljanje vodama i zaštita/obnova prirodnih retencija velikih voda doprineće ublažavanju ekstremnih vremenskih uslova i njihovih posledica.
- **Za rešavanje problema naći jedno, i to pravo rešenje.** Holistički pristup problemu smanjuje troškove njegovog rešavanja i ubrzava proces, a Direktiva otvara tu mogućnost.
- **U budućnosti ćemo plaćati manje za obradu voda.** Danas se puno novaca ulaže u obrađivanje otpadnih voda iz industrije i poljoprivrede. Direktiva promoviše načelo – zagađivač plaća, tj. onaj koji zagađuje mora i platiti. Ako se uspeju ostvariti ciljevi – „ne pogoršavati stanje“ i „dobar status vode“, voda će biti boljeg kvaliteta i poboljšaće se njen ekološki „kapacitet nosivosti“. Zbog toga će biti manje potrebe za obrađivanjem voda, pa će stoga i troškovi biti manji.
- **Visoko kvalitetna voda dostupna svima.** Manjak vode zbog lošeg upravljanja vodom predstavlja trošak za poljoprivrednike i industriju, kao i potencijanu pretnju ljudskom zdravlju. Sprovedenjem Direktive i njenog mehanizma plaćanja vode, trebalo bi doći do poboljšanja u upravljanju vodom, i održivim i pouzdanim snabdevanjem visoko kvalitetne vode na lokalnom nivou.
- **Reke, jezera, močvare, estuari i priobalna staništa, kao i vrste dostupne svima za uživanje.** Uz ekonomsku dobrobit koju donose, vodeni ekosistemi donose i biološku raznolikost, rekreaciju i odmor. Te su vrednosti važne, ali često podcenjene.
- **Ribarstvo i turizam.** Dve važne ekonomske aktivnosti, koje direktno zavise od „zdravlja“ slatkovodnih ekosistema. Takođe mogu biti vitalan izvor prihoda za lokalnu zajednicu.
- **Otvaranje novih radnih mesta.** Sprovedenje Direktive bi trebalo da donese otvaranje novih radnih mesta u administraciji i na lokalnom nivou, u turizmu, na monitoringu sprovođenja Direktive i sl.

SPROVOĐENJE OKVIRNE DIREKTIVE O VODAMA

Sprovođenje Direktive je složen i dugoročan proces, koji zahteva od zemalja članica i kandidata da sarađuju sa susednim zemljama (naročito u prekograničnim slivovima) i između različitih administrativnih jedinica i političkih sektora. Kako bi doskočili tom problemu, u maju 2001. napravili su **Zajedničku strategiju sprovođenja** (*WFD Common Implementation Strategy, CIS*).

Ova Strategija nije zakonski obavezujuća, ali pruža niz korisnih i praktičnih saveta i primera za delotvornije sprovođenje Direktive. Namenjena je administrativnim telima odgovornim za sprovođenje Direktive i svima koji učestvuju u sprovođenju. Svaka država članica odlučuje da li će Strategiju prevesti sa engleskog ili ne.

Svrha ove Strategije je:

- omogućiti članicama isto shvatanje Direktive i njenih zahteva;
- širenje metoda i iskustava o ispunjavanju pojedinih zahteva između zemalja;
- pružiti zakonski neobavezujući dokument, praktični vodič za razne tehničke zahteve, isticanjem najboljih metoda za njihovo ispunjavanje. Namenjen je svima koji su direktno ili indirektno uključeni u sprovođenje.

Ova tri elementa bi trebali omogućiti da se Direktiva sprovede na smislen, skladan i ambiciozan način u svim zemljama članicama i kandidatima uprkos razlikama kroz vodna područja.

CIS je podeljen na tri dela:

1. politička pozadina i glavna politička poruka/ideja;
2. sama smernica;
3. dodaci koji sadrže vrlo stručne smernice s primerima i/ili informacijama iz pilot projekata.

Do 2006. godine je razvijeno trinaest smernica. Tokom 2003. i 2004. (s produženjem do 2006.) proces se bavio usklađivanjem ekoloških standarada, kako bi se testirale različite smernice u pilot rečnim slivovima širom Evrope. Testiranjem smernica, pokušalo se njihovo prilagođavanje za sprovođenje Direktive na terenu. Revidirani dokumenti su prikupljeni tokom 2005. i 2006. u **Vodič za integralno upravljanje rečnim slivovima** (*Integrated River Basin Management, IRBM*).

Sva dokumenta koja se odnose na CIS procese, kao i smernice, mogu se naći na posebnim stranicama Evropske komisije pod nazivom CIRCA (*Communication & Information Resource Centre Administrator*). CIRCA ima i deo dostupan za javnost: <http://forum.europa.eu.int/Public/irc/env/Home/main>

CIS pokriva teme koje su direktno povezane s vremenskim ograničenjima sprovođenja Direktive, ali i one koje to nisu.

Teme koje nisu povezane s vremenskim ograničenjima sprovođenja:

1. **Identifikacija vodnih tela** – omogućuje zajedničko definisanje vodnih tela i daje praktične savete za njihovu identifikaciju. Ova komponenta je izuzetno bitna za celi proces sprovođenja WFD-a, kako bi se osigurala smislenost procesa.
2. **Učestvovanje javnosti u procesu WFD-a** – u širem smislu objašnjava kako sprovesti učestvovanje javnosti u razvoju Integralnog plana upravljanja rečnim slivom, po zahtevu Direktive.
3. **Močvarna područja** – nisu u potpunosti obuhvaćena u definiciji vodenih celina, niti dobro pokrivena drugde u Direktivi. Pošto će funkcija močvarnih područja igrati ključnu ulogu u postizanju „dobrog statusa“, napravljena je smernica koja objašnjava šta su to močvarna područja i kako funkcije močvarnih područja možemo uključiti u sprovođenje Direktive.

Teme koje jesu povezane s vremenskim ograničenjima sprovođenja:

4. **Analiza pretnji i uticaja (IMPRESS)** – sva znanja o znatnim čovekovim pretnjama na površinsku i podzemnu vodu.
5. **Identifikacija i proglašenje jako promenjenih (*Heavily Modified Water Bodies, HMWB*) i veštačkih vodnih tela (*Artificial Water Bodies, AWB*)** – Direktiva omogućava odstupanje od svog cilja: „dobrog statusa“, za neka vodna tela na kojima je došlo do znatnih fizičkih promena. Te vode moraju postići samo „dobar ekološki potencijal“ i „dobar hemijski status“.

6. **Referentna stanja i ekološki status za kopnene površinske vode (REFCOND)** – identifikuje referentna stanja i granice između „vrlo dobrog“, „dobrog“, „umereno dobrog“ stanja jezera i ostalih vodnih tela.
7. **Tipologija, referentna stanja i sistem klasifikacije prelaznih i priobalnih voda (COAST)** – objašnjava tipove prelaznih i obalnih voda.
8. **Ekološka klasifikacija** – objedinjuje sva pravila za klasifikaciju vodnih tela navedenih u smernicama REFCOAST, COAST i HMWB/AWB. Takođe navodi načine rešavanja problema oko ekološke klasifikacije.
9. **Interkalibracija** – vodič o tome kako izjednačiti klasifikaciju ekološkog stanja u svim zemljama članicama u skladu s Direktivom
10. **Ekonomija i životna sredina (WATECO)** – smernica o ekonomskim analizama korišćenja vode kroz sliv do 2004., ekonomska procena potencijalnih mera koje bi preduzeli za postizanje „dobrog statusa vode“, i o procenama svih troškova
11. **Proces planiranja** – o svim pojedinostima i aktivnostima koje će se morati organizovati i uskladiti tokom procesa planiranja, i smernica kako razviti i napisati Plan upravljanja slivom
12. **Monitoring** – o tome šta sve treba nadgledati prilikom sprovođenja Direktive
13. **Geografski informativni sistem (GIS)**– većina podataka mora biti prikazana u GIS-u, pa ova smernica govori o tom sistemu

UČESTVOVANJE JAVNOSTI

Učestvovanje javnosti je važno za Direktivu i njeno sprovođenje, pa je ključni element u eri novog upravljanja vodotocima.

U Članku 14. ovog dokumenta zahteva se od svih zemalja članica i kandidata da interesne grupe budu aktivno uključene u sprovođenje. Takođe se traži da se javnost informiše i konsultuje i tokom stvaranja planova upravljanja slivovima.

To uključuje dostupnost svih dokumentima i informacijama na temelju kojih se stvara plan.

Kako bi se odgovornim pojedincima i institucijama olakšalo pitanje kako i zašto uključiti sve interesne grupe, napravljena je **Smernica o učestvovanju javnosti**. Ovaj dokument je ključan za ekološka udruženja.

Aktivno uključivanje je dosta nov termin i mnoga administrativna tela nisu upoznata s procesom, naročito domaća. Dosadašnja praksa, u pilot projektima sprovođenja, pokazala je slabo aktivno uključivanje ekoloških udruženja u aktivnosti.

IDENTIFIKACIJA I PROGLAŠENJE JAKO PROMENJENIH I VEŠTAČKIH VODNIH TELA

Zemlje članice i kandidati mogu pojedina vodna tela proglasiti veštačkim ili jako promenjenim samo ako:

- (a) bi promene na hidromorfološkim karakteristikama potrebne za postizanje dobrog ekološkog statusa tog vodnog tela uticale na:
 - (I) širi životnu sredinu
 - (II) navigaciju, uključujući luke i rekreaciju
 - (III) delatnosti zbog kojih je voda skladištena, kao što su zalihe pitke vode, proizvodnja energije ili navodnjavanje
 - (IV) regulaciju vode, zaštitu od poplava, isušivanje tla, ili
 - (V) ostale, jednako važne održive razvojne delatnosti

- (b) promene zahtevaju velike tehničke zahvate i ogromne finansijske troškove.

Za ova vodna tela ne mora se dostići dobar ekološki status, već samo dobar ekološki potencijal, koji će imati slabiji biološki standard kao rezultat hidromorfoloških promena. Uprkos tome, ta vodna tela moraju dostići dobar hemijski status.

MOČVARNA PODRUČJA

Na dijagramu ispod prikazano je kako su močvarna područja povezana s vodnim telima. Ova šema je srž **Smernice o močvarnim područjima**.

Močvare obavljaju više uloga u ciklusu vode i predstavljaju vredna staništa za širok spektar biljnih i životinjskih vrsta koje su važan deo netaknutog ekosistema.

Iako Direktiva ne definiše močvare posebno, niti su postavljeni ciljevi zaštite, sadrži važne postavke koje će pomoći u njihovoj zaštiti. Npr. u postizanje dobrog statusa podzemnih vodnih tela delimično je uključeno i sprečavanje većih šteta na ekosistemima koji direktno zavise od njih (uključujući i močvare).

Smernica je napisana kako bi se omogućilo da zemlje članice i kandidati, tokom sprovođenja Direktive, u potpunosti imaju na umu vezu između ciljeva Direktive i vrednosti i ulogi močvara. U početku, CIS proces uopšte nije spominjao močvare, a to se desilo prvenstveno pod uticajem zemalja članica i kandidata i EU-e koje su se bojele dodatnih finansijskih troškova ako uključe močvare u Plan upravljanja rečnim slivovima. Pod uticajem Evropskog ekološkog biroa (*European Environmental Bureau*) i WWF-a (*World Wide Fund for Nature*) napravljena je i Smernica za močvare, koja objašnjava ulogu močvara u postizanju ciljeva Direktive.

EKOLOŠKA KLASIFIKACIJA VODNIH TELA

Klasifikacija ekoloških razreda je bitan segment sprovođenja Direktive pa su pripremljene 3 smernice:

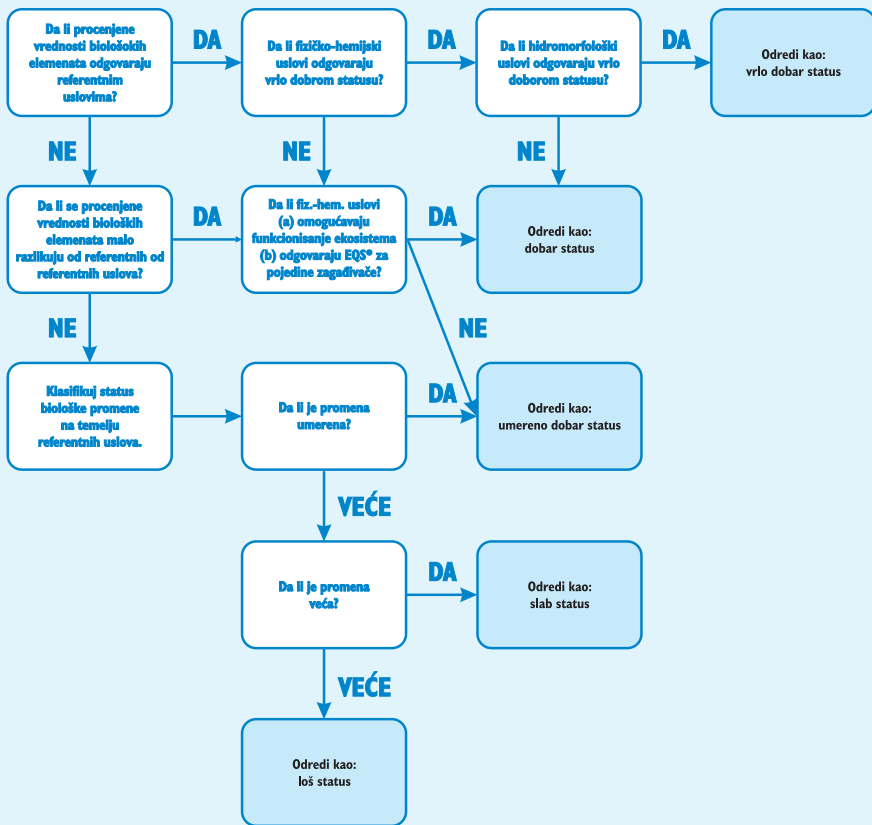
1. **Opštii prikaz ekološke klasifikacije,**
2. **Referentni uslovi i ekološki razredi kopnenih površinskih voda (REFCOND), i**
3. **Tipologija, referentni uslovi i sistem klasifikacije prelaznih i priobalnih voda (COAST).**

U njima su opisane metode, principi i kriterijumi za definisanje referentnih uslova pa su i određeni razredi kvaliteta: vrlo dobar, dobar i umereno dobar ekološki status kopnenih površinskih i priobalnih voda.

Referentni uslovi odgovaraju biološkom stanju vrlo dobro kvalifikovanog ekološkog statusa.

Referentni uslovi nužno ne uključuju nepromenjene ekološke uslove, mogu uključivati vrlo male promene, čak i ljudsku pretnju i uticaj, sve dok taj uticaj uzrokuje vrlo male ekološke promene (fizičko-hemijske, hidromorfološke i biološke). Pošto biološki sistemi prirodno variraju, čak i unutar tipa, referentni uslovi su morali tu varijabilnost uzeti u obzir, pa REFCOND smernica nema zajedničku tipologiju, nego je stvorena gruba tipologija kopnenih voda. Ova tipologija se može koristiti za poređenje, više nego što bi se ti uslovi trebali stalno prilagođavati stanju u zemljama članicama i kandidatima.

Dobar status, prema smernicama, pokazuje da fizičko-hemijski činioci ne smeju biti samo u stanju da podržavaju biološke činioce, nego i nezavisno da: a) omogućavaju funkcionisanje ekosistema i b) odgovaraju **Standardima kvaliteta životne sredine** (*Environmental Quality Standards, EQS*) za pojedine zagađivače. Biološki i fizičko-hemijski standardi služe pokazivanju da li je ekološki status dobar ili umereno dobar, a hidromorfološki standardi će odlučiti da li je vodno telo dobrog ili vrlo dobrog ekološkog statusa.

* *Environmental Quality Standards* za posebne zagađivače

Slika 1. Utvrđivanje relativnih uloga bioloških, hidromorfoloških i fizičko-hemijskih činioca u procesu određivanja ekološkog statusa

INTERKALIBRACIJA

Direktiva zahteva da su sve ekološke funkcije izabrane od zemalja članica i kandidata kao i granice između ekoloških razreda (vrlo dobro – dobro i dobro – umereno dobro) usklađene kroz proces interkalibracije.

Interkalibracija je obavezna aktivnost važna za usklađeno sprovođenje.

Omogućava da je dobar status u Švedskoj moguće lako porediti s onim u Italiji.

U buduće, proces interkalibracije će biti najvažniji element u određivanju uspeha Direktive.

OBJAŠNENJE TERMINA

Članak 2. Okvirne direktive o vodama bavi se objašnjenjima pojedinih termina. Navedeni termini se pojavljuju u ovom priručniku:

1. Termin „**Površinske vode**“ označava kopnene vode, osim podzemnih voda; prelazne vode i priobalne vode, osim u pogledu hemijskog statusa, za koji se uključuju i teritorijalne vode.
2. Termin „**Podzemne vode**“ označava sve vode ispod površine tla u zoni saturacije i u direktnom dodiru s tlom i pod-tlom.
3. Termin „**Kopnene vode**“ označava sve stajaće ili tekuće vode na površini kopna i sve podzemne vode na kopnenoj strani od temeljne linije od koje se meri širina teritorijalnih voda.
4. Termin „**Reka**“ označava celinu kopnenih voda, koja većim delom teče površinom kopna, ali može delom toka teći i ispod zemlje.
5. Termin „**Jezero**“ označava celinu kopnene stajaće vode.
6. Termin „**Prelazne vode**“ znače celine kopnenih voda u blizini rečnih ušća, koje su delimično slane usled blizine priobalnih voda, ali se nalaze pod znatnim uticajem slatkovodnih tokova.
7. Termin „**Priobalne vode**“ označava površinske vode unutar crte udaljene jednu nautičku milju, od crte kojom se meri širina teritorijalnih voda, a mogu se protezati do spoljašnje granice prelaznih voda.
8. Termin „**Veštačko vodno telo**“ označava telo površinske vode stvoreno ljudskom delatnošću.
9. Termin „**Jako promenjeno vodno telo**“ znači površinsku vodu koja je zbog fizičkih promena usled ljudske delatnosti znatno promenila svoj karakter, kako je to utvrdila zemlja članica u skladu sa odredbama Aneksa II.
10. Termin „**Rečni sliv**“ označava površinu zemlje sa koje se svo površinsko oticanje, kroz niz potoka, reka i eventualno jezera, sliva u more kroz isto ušće, estuari ili deltu.
12. Termin „**Podsliv**“ označava površinu zemljišta sa koje se svo površinsko oticanje, kroz niz potoka, reka i eventualno jezera, sliva u određenu tačku na nekom vodotoku (obično u jezero ili ušće u drugu reku).
13. Termin „**Vodno područje**“ označava površinu kopna i mora koja se sastoji od jednog ili više rečnih slivova zajedno s njihovim pripadajućim podzemnim i priobalnim vodama, koje je po Čl. 3 (1) utvrđeno kao glavna jedinica za upravljanje rečnim slivovima.

14. „**Status površinske vode**“ je opšti izraz koji označava status neke celine površinske vode, određen njenim ekološkim ili hemijskim statusom, zavisno od toga koji je lošiji.
15. „**Dobar status površinske vode**“ je status nekog tela površinske vode kada se njegov ekološki i hemijski status ocenjuje barem kao „dobar“.
16. „**Status podzemne vode**“ je opšti izraz koji označava status nekog tela podzemne vode, određen njegovim količinskim ili hemijskim statusom, zavisno od toga koji je lošiji.
17. „**Dobar status podzemne vode**“ je status nekog tela podzemne vode kada je njegov količinski i hemijski status ocenjen barem kao „dobar“.
18. „**Ekološki status**“ je izraz kvaliteta strukture i funkcionisanja vodnih ekosistema u vezi sa površinskim vodama, klasifikovan u skladu sa Dodatkom V.
19. „**Dobar ekološki status**“ je status nekog tela površinske vode, tako klasifikovan u skladu sa Dodatkom V.
20. „**Dobar ekološki potencijal**“ je status jako promenjenog ili veštačkog vodnog tela, tako klasifikovanog u skladu sa odredbama Dodatka V.
21. „**Dobar hemijski status površinskih voda**“ znači hemijski status potreban da bi se zadovoljili ciljevi zaštite životne sredine za površinske vode, ustanovljeni u Čl. 4 (1) (a), odnosno hemijski status neke celine površinske vode u kojoj koncentracija zagađivača ne prelazi standarde kvaliteta životne sredine, ustanovljene u Dodatku IX i Čl. 16 (7), kao i po drugim relevantnim propisima Zajednice kojima se određuju standardi kvaliteta životne sredine na nivou Zajednice.
22. „**Dobar hemijski status podzemne vode**“ je hemijski status nekog tela podzemne vode koje udovoljava uslovima postavljenim u tablici 2.3.2. u Dodatku V.
23. „**Zagađivač**“ (polutant) znači bilo koju materiju koja može izazvati zagađenje, a posebno materije navedene u Dodatku VIII.
24. „**Zagađivanje**“ znači direktno ili indirektno unošenje, izazvano ljudskom delatnošću, materija ili topline u vazduh, vodu ili tlo, što može biti štetno za ljudsko zdravlje ili kvalitet vodnih ekosistema i kopnenih ekosistema, direktno zavisnih od vodnih ekosistema, koje dovodi do štete po materijalnu imovinu, ili remeti funkcije životne sredine, ili utiče na druge legitimne oblike korišćenja životne sredine.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

502.14:502.51(4-672EU)(035)
340.137:349.6(4-672EU)(035)
351.79(4-672EU)(035)

OKVIRNA direktiva o vodama Evropske Unije
: kratki priručnik / [priređivač izdanja
Projektni konzorcijum „Priprema javnosti u
Srbiji za učešće u zaštiti voda“ ; urednik
Dušica Trnavac ; ilustrovao Dobrosav Bob
Živković]. – Beograd : Mladi istraživači
Srbije, 2011 (Beograd : Avangarda). – 27 str.
: ilustr. ; 21 cm. – (Projekat Priprema
javnosti u Srbiji za učešće u zaštiti voda)

„U izradi ovog priručnika korišćeno je: „Tips
and Tricks“ for Water Framework Directive
Implementation, WWF and European
Environmental Bureau, March 2004, i Okvirna
direktiva o vodama Evropske unije“ -->
kolofon. - Tiraž 500.

ISBN 978-86-82085-24-9

а) Воде – Заштита – Земље Европске уније –
Приручници б) Водно право – Хармонизација –
Европска унија – Приручници
COBISS.SR-ID 183192588

PROJEKAT

Priprema javnosti u Srbiji za učešće u zaštiti voda

Projekat se realizuje uz podršku Evropske unije
Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji
Projekat „Jačanje dijaloga između organizacija civilnog društva Srbije i EU“
finansira Evropska unija

